

Informaatiotutkimuksen päivät 2010
21.-22. lokakuuta, Tampere

ABSTRAKTI

Anne Isomursu

Hierarkkisesta tietomallista apua museoiden valokuvakokoelmien tiedonhallintaan

Anne Isomursu, Suomen valokuvataiteen museo, anne.isomursu@fmp.fi

Tämän vuoden päättyessä suomalaisissa museokokoelmissa on yhteensä noin 23 miljoonaa valokuvaa, 400 000 taide-esinettä ja noin 7 miljoonaa kulttuurihistoriallista esinettä.

Museoiden hoidettavana on sekä taide- että kulttuurihistoriaan kiinnittyviä valokuvakokoelmia. Museoiden kokoelmista valokuvakokoelmat ovat jo nyt suurimmat ja ne myös kasvavat nopeimmin. Tosin hyvin dokumentoitujen ja kontekstualisoitujen valokuvakokoelmien pitkäaikaissäilyttäminen on tehokasta kansakunnan muistityötä: hyllymetrille mahtuu noin 20 000 negatiivia. Valokuvakokoelmien tiedonhallinta on kuitenkin kehittymätöntä: Museotilaston mukaan valokuvakokoelmista on luetteloitu vain 8,3 % ja digitoitu 5,1 %. Ongelmia tuottavat erityisesti suuret negatiivikokoelmat.

Vuoden 2006 museolaki mainitsee ensimmäistä kertaa visuaalisen kulttuuriperinnön tasa-arvoisena aineellisen kulttuuriperinnön rinnalla. Museoiden kuvakokoelmien tiedonhallintaan on silti tarjolla vain valokuville mukailtuja esinesovelluksia, jotka ovat digitoituja versioita vanhoista käsikortistoista. Esinekokoelmat kuvaillaan kahdella tasolla: hankintojen kokonaisuuksina diaaritietokantaan ja yksittäiset esineet minimitiedoilla omiksi tietueikseen. Nykykulttuurin esineet ovat pääasiassa teollista sarjatuotantoa ja niiden materiaalit suhteellisen kestäviä. Esineiden arvottaminen ja säilyttäminen onkin helpompaa kuin valokuvakokoelmien.

Valokuvakokoelmien onnistunut pitkäaikaissäilytys ja tutkimus edellyttävät valokuvaspesifiä tiedonhallintaa:

- 1. Valokuvien säilyttäminen edellyttää paljon erikoistietoa niiden valmistamisesta ja käytöstä:** Filmikauden materiaalit ovat kemiallisesti epävakaita. Valokuvat valmistettiin valoherkkien kemikaalien avulla, ja pitkäaikaissäilytyksen onnistumiseksi, tarvitaan tietoa käytetyistä materiaaleista ja kemikaaleista sekä kuvien altistumisesta käyttöhistoriansa aikana valolle ja lämmölle. Myös digikuvien säilyttäminen edellyttää paljon teknistä tietoa.
- 2. Kontekstualisointi nostaa valokuvakokoelmien arvoa.** Valokuvien arvo kiinnittyy niiden kantamaan informaatioon ja merkityksiin. Informaatio- ja totuusarvo, esteettinen arvo sekä merkitykset ovat suhteessa valokuvien alkuperäiseen funktioon ja tuotantokontekstin tuntemiseen. Valokuvakokoelmia luetteloitaessa tulee kirjata mihin tarkoitukseen kokoelma

ja sen osat on alun perin valmistettu. Luettelointia helpottaa, että kokoelmien muodostajat säilyttävät tavallisesti tiettyyn käyttöyhteyteen valmistetut kuvat omina kokonaisuuksinaan.

3. **Valokuvat ovat ainutkertaisia ja tulkinnallisia.** Valokuvat ovat ainutlaatuisia: jokaisella kuvauskerralla ihminen on mm. valinnut kuvauskohteen ja rajannut sen tilanteessa näkemiensä merkitysten pohjalta. Esimerkiksi lehtikuvassa poliitikon performanssista on pysäytetty sellainen hetki, joka vastaa lehden käsitystä hänestä. Samassa kuvaustapahtumassa otettuja rinnakkaiskuvia¹ tarkastelemalla voidaan tavoittaa yksittäiseen valokuvaan kiinnitettyjä merkityksiä. Valokuvien museaalinen käyttö edellyttää aina tutkimusta: uusien sukupolvien on kerta kerralta määriteltävä oma suhteensa arkistoaineistoon.
4. **Valokuvat ovat luonteeltaan monistettavia**, niistä valmistetaan kopioita erilaisiin käyttöympäristöihin. Samasta negatiivista tehdyt vedokset voivat olla teoksia tai dokumentteja. Digitointi on suuritöistä ja kuluttaa valokuvia, joten ne pitäisi digitoida kerralla kunnolla ja säilyttää kuvatiedostot hyvin. Nykyiset museoiden järjestelmät eivät tue jälkituotannon tiedonhallintaa.

Tiedonhallinnan tarpeiltaan valokuvakokoelmat vertautuvat esinekokoelmia paremmin asiakirjakokoelmiin. Kokoelmissa on paljon yksittäisiä dokumentteja: 1950-luvun jälkeen aloittaneen ammattikuvaajan elämäntyöstä muodostuu helposti 600 000 negatiivin kokoelma. Museot ovat yrittäneet seuloa valokuvakokoelmat pieniksi ja digitoida kaikki yksittäiset kuvat ja niiden tiedot. Seulonnoille ei ole kuitenkaan luotu metodologisia perusteluita, ja hävittämällä kuvaustapahtumassa syntyneet rinnakkaiskuvat on heikennetty valokuvakokoelmien totuus- ja informaatioarvoa ja vaikeutettu tutkimusta. Seulonta on myös erittäin hidasta, joten tehokkuutta dokumentointiin on etsittävä toisaalta työprosessista.

Kansainvälisen työryhmän tutkimusraportti SEPIADES julkaistiin vuonna 2003. Työryhmä päätyi suositamaan arkistoalan suurimman standardin ISAD(G):n *monitasoista hierarkkista* tietomallia valokuvakokoelmien tiedonhallintaan. Kuvailun minimivaatimuksiksi katsottiin kokoelman osien nimeäminen ja kuvailu ja vain perustellen valittujen yksittäisten kuvien kuvailu.

Arkistojen *provenienssiperiaate* soveltuu myös valokuvaajan kokoelman säilyttämisen lähtökohdaksi: kokoelma kuvaa muodostajansa, esimerkiksi valokuvaajan tai julkaisijan toimintaa ja se kannattaa säilyttää ulkoisesti yhtenä kokonaisuutena ja sisäistä järjestystä kunnioittaen.

Kokoelmaan kuuluvilla valokuvilla on funktionaalinen yhteys toisiinsa. Kuvaajat rakentavat kokoelmajärjestystä lähinnä perinteen ja arjen logiikan perusteella säilyttäen esimerkiksi eri tilaajille tuotetut kuvastot kronologisessa järjestyksessä omina kokonaisuuksinaan. Tapa muistuttaa asiakirja-arkistojen muodostamista, vaikka se tapahtuukin vapaamuotoisemmin ilman kirjallista suunnitelmaa. Aktia, pienintä asiakirja-arkiston kokonaisuutta, vastaa valokuvaajien *kuvaustapahtuma*. Se muodostuu yhdellä kuvauskerralla tuotetuista kuvista. Kuvaustapahtuman kuvilla on yhteinen teema, kuvausympäristö tai kuvauskohde. Kuvaajien tapana on kirjata kuvaustiedot tapahtumakohtaisesti esimerkiksi yhden filmin kuvista valmistetulle 1:1 pinnakkaisvedokselle. Pinnakkaiseen voidaan merkitä myös julkaistut kuvat ja niiden rajaus. Yksittäisiä kuvia koskevia tietoja on yleensä vain julkaistuista kuvista.

---

¹ ennen ja jälkeen valotetut ruudut

Museaalisessa pitkäaikaissäilytyksessä yksittäisiä kuvia koskeva tiedonhallinta on tärkeä työkalu. Konservointi-, julkaisu ja näyttelyhistoria sekä jälkituotannon hallinta edellyttävät yhdelle kuvalle annettavaa yksilöivää tunnusta, jonka avulla tiedot voidaan kiinnittää tiettyyn kuva-aiheeseen.

Visuaalisen kulttuuriperinnön valokuvien tiedonhallinnassa tulisikin yhdistellä kokoelmarakenteen ryhmätason kuvailua ja huolellista yksittäisten teosten sisällön ja säilytystoimien dokumentointia.

Lähteet

Museovirasto: Museotilasto vuodelta 2008. S. 8 Kokoelmat. www.Museotilasto.fi 15.6.2010.

Heikka, Elina 2007: Visuaalisen kulttuurin jäljillä. S. 235–244. *Museologia Tänään*. Suomen museoliiton julkaisuja.

Vogt-O'Connor, Diane 2006: The values and uses of Archival photographs. S. 95 – 114 *Photographs: Archival care and management*. Society of American Archivists. Chicago.

SEPIADES Recommendations for cataloguing photographic collections. Advisory report by the SEPIA Working Group on Descriptive Models for Photographic Collections. European Commission on Preservation and Access Amsterdam, 2003.